

Лекція 8.
Право на повагу до особистого
та сімейного життя та
заборона дискримінації у
практиці Європейського суду з
прав людини

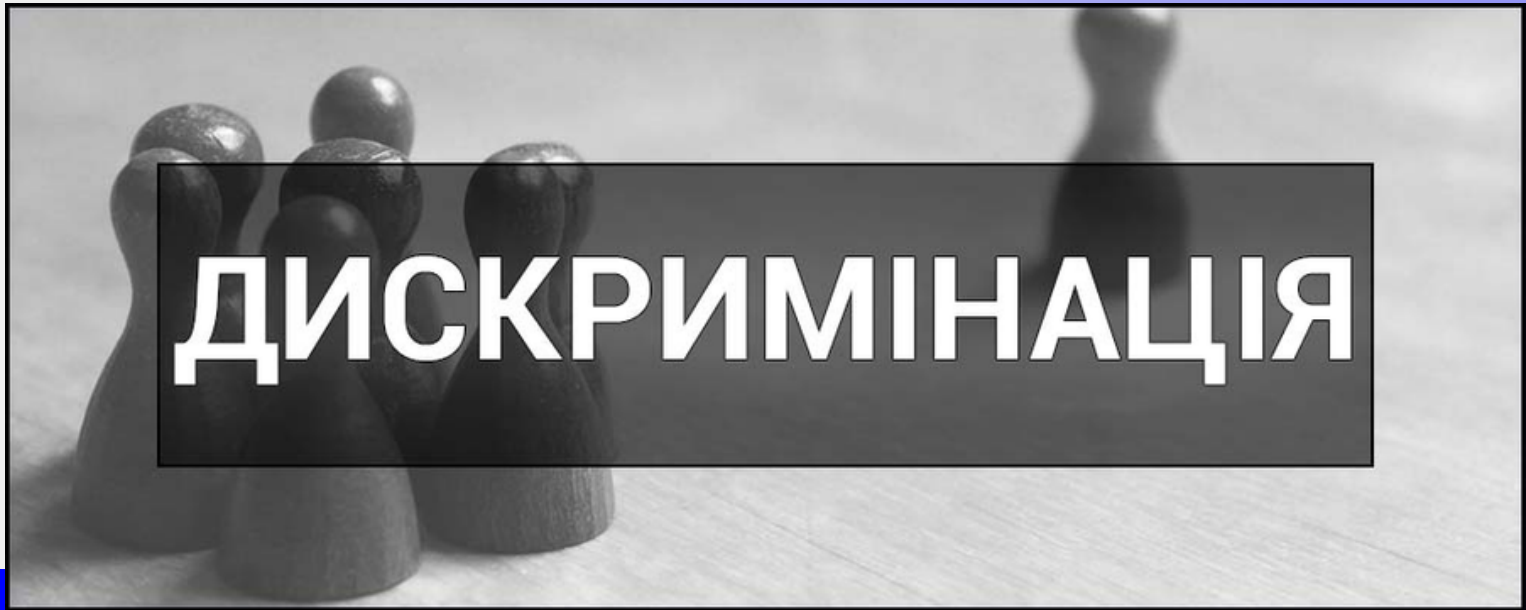
(за статтями 8 і 14 Європейської конвенції з прав людини)

План

1. Вступ
2. Зміст права на повагу до особистого і сімейного життя (ст. 8 Конвенції)
3. Заборона дискримінації (ст. 14 Конвенції та Протокол №12)
4. Взаємозв'язок статей 8 і 14 Конвенції
5. Ключові рішення ЄСПЛ
6. Український контекст
7. Висновки
8. Джерела

- **ЄСПЛ у справах Saviny, Petrova, K.A.,
Mihalache фактично показав, що
відсутність рівного доступу до
сімейного та особистого життя — це
теж дискримінація.**

ДИСКРИМІНАЦІЯ

2. Зміст права на повагу до особистого і сімейного життя (ст. 8 Конвенції)

Ст. 8 §1:

«Кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, свого житла і своєї кореспонденції».

Приклад:

Niemietz v. Germany (1992) — офіс адвоката визнано частиною «житла».

Pretty v. UK (2002) — право вирішувати питання власного життя і смерті також охоплюється приватним життям.

01.

Приватне життя — це фізична і психологічна недоторканність, репутація, особиста ідентичність, статева орієнтація, гендер, зовнішність, дані про здоров'я тощо.
ування, телефонних розмов, електронної пошти.

02.

Сімейне життя — стосунки між подружжям, батьками й дітьми, навіть без офіційного шлюбу.

03.

Житло — будь-яке місце проживання людини, незалежно від права власності.
Кореспонденція — захист листування, телефонних розмов, електронної пошти.

2. Зміст права на повагу до особистого і сімейного життя (ст. 8 Конвенції)

Ключові принципи захисту ст. 8

Широке тлумачення поняття приватного і сімейного життя — охоплює фізичні, психологічні, соціальні та цифрові аспекти.

Пропорційність втручання — будь-яке обмеження можливе лише у законних, легітимних і пропорційних межах.

Позитивні зобов'язання держави — не лише утримуватися від втручання, а й активно підтримувати сімейне і приватне життя громадян.

Житло

Що охоплює:

- Будь-яке місце проживання людини: квартира, будинок, кімната, навіть тимчасове житло;
- Захист від незаконного або необґрунтованого втручання у житло (наприклад, обшуки без судового рішення, виселення без правових підстав).

Приватне життя

охоплює:

- Фізична і психологічна недоторканність;
- Репутація і честь особи;
- Освітні та професійні аспекти життя;
- Особиста ідентичність: сексуальна орієнтація, гендер, етнічна та релігійна приналежність;
- Дані про здоров'я, особисті звички, хобі та спосіб життя;
- Цифрова приватність: електронні повідомлення, акаунти, інформація в Інтернеті.

Сімейне життя

Що охоплює:

- Відносини між подружжям і партнерами, включно з одностатевими союзами;
- Стосунки між батьками і дітьми, навіть якщо шлюб не зареєстровано;
- Виховання дітей, опіка, права і обов'язки в сімейному контексті;
- Захист стабільності та цілісності сімейних зв'язків.

Кореспонденція

Що охоплює:

Листування, телефонні розмови, електронна пошта, SMS, месенджери;
Всі форми приватної комунікації, включно з цифровою та офлайн;
Заборона на необґрунтоване стеження, перехоплення або публічне розголошення.
Приклади з практики ЄСПЛ:
Valenzuela Contreras v. Spain (1998) — незаконне прослуховування телефонів порушує ст. 8;
Mihalache v. Ukraine (2023) — розголошення особистої інформації у ЗМІ без згоди заявника.

Втручання у ці права можливе лише якщо одночасно дотримані три умови:

Умови допустимого втручання (ст. 8 §2)

Приклад:

- **Klass v. Germany (1978)** — таємне спостереження можливе лише за умов пропорційності.
- **Peck v. UK (2003)** — публікація відео з камер спостереження порушила приватність.

01

Відповідає закону — має чітку правову основу в національному законодавстві.

02

- Переслідує легітимну мету, наприклад:
 - національна безпека
 - громадська безпека
 - економічний добробут країни
 - запобігання злочинам
 - захист здоров'я, моралі або прав інших осіб.

03

Є необхідним у демократичному суспільстві — тобто пропорційним і виправданим.

Заборона дискримінації (ст. 14 Конвенції та Протокол №12)

Дискримінація — це різне ставлення до осіб у подібних ситуаціях без об'єктивного виправдання.

Приклад:

- **Thlimmenos v. Greece (2000)** — відмова у професії через релігійні переконання — непряма дискримінація.
- **D.H. v. Czech Republic (2007)** — ромських дітей незаконно відправляли у спеціальні школи.

Ст. 14:

«Користування правами і свободами, визнаними в Конвенції, забезпечується без дискримінації за будь-якою ознакою...».

Форми дискримінації

■ 02

Непряма дискримінація: коли особу ставлять у гірше становище прямо через певну ознаку (наприклад, стать, національність).

■ 01

Пряма дискримінація: коли особу ставлять у гірше становище прямо через певну ознаку (наприклад, стать, національність).

Взаємозв'язок статей 8 і 14 Конвенції

- Ст. 14 не може застосовуватися окремо, лише разом з іншою статтею Конвенції (у нашій темі — зі ст. 8).

Дискримінаційне ставлення у сфері приватного або сімейного життя автоматично може становити порушення обох статей одночасно.

ЄСПЛ тлумачить взаємозв'язок:

- Суд зазначає, що стаття 14 не діє самостійно — вона завжди застосовується у поєднанні з іншою статтею Конвенції.
- Якщо держава порушує право на приватність, вибірково або нерівно ставиться до різних груп осіб (наприклад, за статтю, орієнтацією чи сімейним статусом), тоді порушуються статті 8 + 14 разом.

■ Приклад:

- **Karner v. Austria (2003)** — відмова гомосексуальному партнеру у спадкуванні житла → дискримінація за ст. 14 у поєднанні зі ст. 8.
- **E.B. v. France (2008)** — відмова у всиновленні самотньої жінки через орієнтацію → порушення ст. 14 + 8.

ЄСПЛ аналізує:

- Чи існує відмінність у ставленні.
- Чи має вона об'єктивне і розумне виправдання.
- Чи є вона пропорційною меті.

Ключові приклади практики ЄСПЛ

■ 3. E.B. v. France (2008)

Відмова жінці-лесбійці в усиновленні через її орієнтацію.

Суд: порушення ст. 14 у поєднанні зі ст. 8.

Висновок: дискримінація за орієнтацією при реалізації сімейних прав неприпустима.

4. K.A. v. Ukraine (2021)

Відсутність правового визнання одностатевих партнерств.

■ Суд: порушення ст. 8, але у рішенні підкреслено елемент нерівності — держава гарантує правовий захист гетеросексуальним парам, але не гомосексуальним.

Висновок: навіть без прямої згадки ст. 14, справа демонструє дискримінаційний аспект у сфері сімейного життя.

Ключові приклади практики ЄСПЛ

■ 1. Marckx v. Belgium (1979)

- Діти, народжені поза шлюбом, не мали рівних спадкових прав.
- ЄСПЛ визнав порушення ст. 8 + ст. 14, оскільки держава дискримінувала “незаконнонароджених” дітей у сфері сімейного життя.

Висновок: рівність у сімейних правах є складовою поваги до сімейного життя.

■ 2. Karner v. Austria (2003)

- Відмова в оренді житла після смерті партнера лише через те, що це був одностатевий союз.
- Суд визнав порушення ст. 8 + 14.

Висновок: сексуальна орієнтація не може бути підставою для обмеження сімейних прав.

Отже

- **ЄСПЛ у справах Saviny, Petrova, K.A., Mihalache фактично показав, що відсутність рівного доступу до сімейного та особистого життя — це теж дискримінація.**
- **Україна повинна:**
 - **створити механізми недискримінаційного захисту сімейних прав,**
 - **забезпечити рівність перед законом для всіх форм сімейного життя,**
 - **гармонізувати законодавство із європейськими стандартами прав людини.**

Отже

- **ЄСПЛ у справах Saviny, Petrova, K.A., Mihalache фактично показав, що відсутність рівного доступу до сімейного та особистого життя — це теж дискримінація.**

Україна повинна:

- ○ створити механізми недискримінаційного захисту сімейних прав,

- ○ забезпечити рівність перед законом для всіх форм сімейного життя,
- гармонізувати законодавство із європейськими стандартами прав людини.

■ Ключовий висновок

Порушення приватного чи сімейного життя, якщо воно має ознаки нерівності або упередженості, розглядається як подвійне порушення Конвенції.

■ Стаття 8 визначає зміст права, а стаття 14 — гарантує його рівність.

**Ключові рішення
ЄСПЛ**

Справа	Суть порушення	Рішення Суду
Marckx v. Belgium (1979)	нерівність дітей поза шлюбом	порушення ст. 8 + 14
Dudgeon v. UK (1981)	криміналізація гомосексуальних відносин	порушення ст. 8
Karner v. Austria (2003)	відмова у спадкуванні через орієнтацію	порушення ст. 14 + 8
E.B. v. France (2008)	відмова у всиновленні самотньої жінки	дискримінація
Hämäläinen v. Finland (2014)	зміна статі у шлюбі	відсутність порушення

ЄСПЛ підкреслює, що Конвенція — «живий інструмент», який тлумачиться з урахуванням сучасних соціальних реалій.

Це означає розширення розуміння приватного і сімейного життя (наприклад, включення ЛГБТ+ відносин або цифрової безпеки).

Суть виклику:

Розвиток цифрових технологій призводить до масового збору, обробки та зберігання персональних даних державами й приватними компаніями.

Поширюється відеоспостереження, розпізнавання облич, моніторинг соцмереж, біометричні бази.

Тенденції в практиці ЄСПЛ:

- Суд визнає, що цифрова приватність є складовою ст. 8 Конвенції.
- Встановлює суворі вимоги до пропорційності електронного нагляду.

Виклики та тенденції у сфері права на повагу до приватного і сімейного життя

Проблеми:

- Втручання у приватне життя без згоди особи.
- Недостатній контроль над тим, хто і як використовує дані.
- Ризик зловживань у сфері безпеки (прослуховування, стеження).

Рішення:

- Big Brother Watch and Others v. the UK (2018) — масове спостереження без гарантій порушує Конвенцію.
- Mihalache v. Ukraine (2023) — розголошення особистих даних без згоди також є порушенням ст. 8.

Суть виклику:

Суспільства Європи визнають різноманіття форм сімейного життя: одностатеві партнерства, трансгендерні стосунки, неповні сім'ї.

Проте багато держав (у т.ч. Україна) ще не забезпечують правового визнання таких відносин.

Тенденції в практиці ЄСПЛ:

- Christine Goodwin v. the UK (2002) — визнано право трансгендерних осіб на зміну документів і шлюб.
- Oliari and Others v. Italy (2015) — держава зобов'язана створити правовий механізм визнання одностатевих партнерств.
- K.A. v. Ukraine (2021) — Україна має забезпечити юридичне визнання таких відносин.

Гендерна ідентичність та нові сімейні форми

Проблеми:

- Відсутність можливості реєстрації партнерств.
- Обмеження у спадкуванні, опіці, соціальному захисті.
- Стигматизація і дискримінація за гендерною ідентичністю.

ЄСПЛ розвиває концепцію "сучасного сімейного життя", де головним критерієм є стабільність і реальність стосунків, а не їх форма.

Міграція і право на сімейне життя

Суть виклику:

Зростання потоків мігрантів і біженців породжує нові питання: депортації, возз'єднання родин, визнання шлюбів між громадянами різних держав.

- Проблеми:
- Втрата сімейних зв'язків через висилку або відмову у в'їзді.
- Дискримінація у доступі до сімейних прав для мігрантів.
- Відсутність ефективних процедур возз'єднання.

Тенденції в практиці ЄСПЛ:

- *Berrehab v. the Netherlands* (1988) — депортація батька порушує право на сімейне життя.
- *Jeunesse v. the Netherlands* (2014) — право на возз'єднання родини навіть для нелегального мігранта, якщо створене міцне сімейне життя.

Суть виклику:

Держави часто виправдовують втручання у приватність потребами національної безпеки, боротьби з тероризмом чи захисту громадського порядку.

Баланс між приватністю та публічними інтересами

- Проблеми:
- Зловживання “винятковими” повноваженнями спецслужб.
- Відсутність контролю з боку судів.
- Використання поняття “суспільний інтерес” для обмеження прав без реальної необхідності.

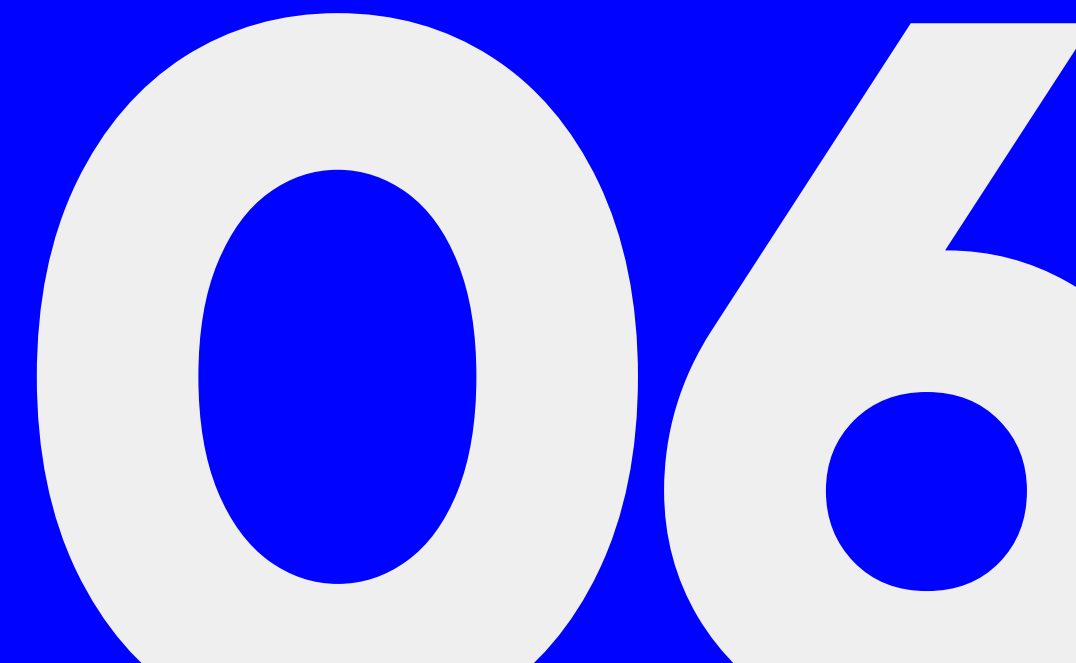
Безпека і приватність не повинні бути взаємовиключними — демократія потребує обох.

Підхід ЄСПЛ:

- Суд визнає, що безпека є легітимною метою, але будь-яке втручання повинно бути пропорційним і необхідним у демократичному суспільстві.
- Klass and Others v. Germany (1978) — контроль за діяльністю спецслужб обов’язковий.
- Roman Zakharov v. Russia (2015) — масове прослуховування без судового нагляду є порушенням ст. 8.

Практика ЄСПЛ проти України:

- **Saviny v. Ukraine (2008)** — вилучення дітей через бідність; держава не допомогла родині → порушення ст. 8.
- **Petrova v. Ukraine (2012)** — відмова надати матері інформацію про смерть сина → порушення права на повагу до приватного життя.
- **K.A. v. Ukraine (2021)** — відсутність правового визнання одностатевих пар → порушення ст. 8.
- **Mihalache v. Ukraine (2023)** — незаконне розголошення персональних даних → порушення ст. 8.

Практика ЄСПЛ проти України:

1. Saviny v. Ukraine (2008)

 Заява № 39948/06

Дата рішення: 18 грудня 2008 р.

Стаття: 8 Конвенції — право на повагу до сімейного життя

◆ Факти справи

Подружжя Савіних із сімома дітьми жило в умовах бідності. Органи опіки вирішили, що батьки не здатні забезпечити належний догляд, і вилучили дітей з родини, помістивши їх у дитячі будинки.

Батьки не мали зловживань чи насильства — лише складні матеріальні умови.

◆ Позиція Уряду

Держава стверджувала, що вилучення дітей було необхідним для їхнього благополуччя.

◆ Висновок ЄСПЛ

- Держава не виконала позитивного обов'язку допомогти родині зберегти сім'ю.
- Бідність не може бути підставою для вилучення дітей.
- Втручання було непропорційним і порушило ст. 8.

Це рішення встановило, що соціально-економічна вразливість не виправдовує розрив сімейних зв'язків.

Україна мала забезпечити підтримку (соціальні служби, матеріальну допомогу), а не забирати дітей.

Petrova v. Ukraine (2012)

 Заява № 27618/05

Дата рішення: 11 липня 2012 р.

Стаття: 8 Конвенції — право на повагу до приватного життя

◆ Факти справи

Син заявниці помер після аварії. Медичний заклад передав його органи для трансплантації без згоди родини, а пізніше відмовився надати матері інформацію про обставини його смерті та вилучення органів.

◆ Позиція Уряду

Влада вважала, що дії лікарів відповідали законодавству про трансплантацію.

◆ Висновок ЄСПЛ

- Відмова надати інформацію про смерть сина — порушення приватного життя матері.
- Держава зобов'язана гарантувати повагу до моральних та емоційних аспектів сімейного життя.
- Не було ефективних процедур отримання згоди родичів на вилучення органів.

Рішення підкреслило, що право на приватне життя охоплює емоційний зв'язок між близькими та право знати долю рідних.

Після цієї справи Україна змінила норми трансплантаційного законодавства.

Практика ЄСПЛ проти України:

3. K.A. v. Ukraine (2021)

 Заява № 70551/17

Дата рішення: 14 грудня 2021 р.

Стаття: 8 Конвенції — право на повагу до приватного і сімейного життя

◆ Факти справи

Заявник — чоловік, який проживає з іншим чоловіком у стабільних стосунках. В Україні немає жодної форми правового визнання одностатевих пар, тому заявник не міг отримати права, доступні подружжям (напр. спадкування, медична інформація, спільне майно).

◆ Позиція Уряду

Уряд твердив, що українське суспільство ще не готове до такого правового визнання.

◆ Висновок ЄСПЛ

- Відсутність будь-якого правового статусу для одностатевих пар — порушення ст. 8.
- Держава має позитивний обов'язок створити юридичні механізми визнання таких стосунків.
- Питання не стосується шлюбу, а мінімального правового захисту.

Це перше рішення проти України щодо прав ЛГБТ+ пар. ЄСПЛ зобов'язав державу запровадити механізм цивільного партнерства або іншу форму правового визнання.

4. Mihalache v. Ukraine (2023)

 Заява № 33826/19

Дата рішення: 9 листопада 2023 р.

Стаття: 8 Конвенції — право на повагу до приватного життя

◆ Факти справи

Заявник — колишній працівник поліції. Під час розслідування його дисциплінарної справи в ЗМІ з'явилася інформація про його особисті дані, місце проживання, сім'ю та фото дітей.

Ці відомості опублікували державні органи без його згоди.

◆ Позиція Уряду

Влада стверджувала, що публікація мала «суспільний інтерес».

◆ Висновок ЄСПЛ

- Розголошення приватних даних без згоди особи — порушення ст. 8.
- Держава не забезпечила баланс між публічним інтересом і правом на приватність.
- В Україні немає достатніх гарантій захисту персональних даних у публічних комунікаціях.

Суд підкреслив важливість захисту персональних даних і цифрової приватності.

Це рішення зобов'язало Україну зміцнити механізми конфіденційності, особливо у сфері державних комунікацій.

Висновки:

1. У справах проти України Суд неодноразово констатував **недостатність державних гарантій у цій сфері.**
2. Українська влада часто втручалася у приватне чи сімейне життя **без належного обґрунтування, без пропорційності і без ефективних механізмів захисту.**
3. У справі Saviny v. Ukraine (2008) Суд визначив, що **соціальна бідність не може бути підставою для розриву сімейних зв'язків.** Держава зобов'язана підтримати сім'ю, а не карати її за скрутне становище.
4. У справі Petrova v. Ukraine (2012) Суд наголосив, що **право на повагу до приватного життя включає моральні та емоційні аспекти, зокрема право родичів знати обставини смерті близьких і давати згоду на розпорядження їх органами.**
5. У справі K.A. v. Ukraine (2021) Суд визнав, що **відсутність будь-якого правового визнання одностатевих пар є порушенням Конвенції.** Україна повинна створити правові механізми, які гарантуватимуть рівність і недискримінацію.
6. У справі Mihalache v. Ukraine (2023) Суд зазначив, що **розголошення персональних даних без згоди особи порушує право на приватність.** Держава має забезпечити ефективний захист персональної інформації.

1. **Право на повагу до приватного і сімейного життя — основоположне для людської гідності.**
2. **Держава повинна забезпечити баланс між суспільними інтересами та особистими правами.**
3. **Заборона дискримінації є невід'ємним елементом захисту приватного життя.**
4. **ЄСПЛ формує стандарти, які зобов'язують держави, включно з Україною, гарантувати рівність, толерантність і захист особистої автономії.**

Джерела:

- **Європейська конвенція з прав людини:** https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
- **Офіційні матеріали Ради Європи, аналітичні огляди, наукові статті:**
- HUDOC — база даних практики Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ): <https://hudoc.echr.coe.int/#%20>
- **Рада Європи — «Guide on Article 8 of the Convention — Right to respect for private and family life»:** https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_8_eng?utm_source=chatgpt.com
- **“Finding and understanding the case-law of the European Court of Human Rights”:** https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/clip_finding_understanding_case_law_eng?utm_source=chatgpt.com
- **Стаття 8 Конвенції** — «Право на повагу до приватного і сімейного життя». Довідка від Agency for Fundamental Rights: https://fra.europa.eu/en/law-reference/european-convention-human-rights-article-8-0?utm_source=chatgpt.com
- **Стаття 14 Конвенції** — «Заборона дискримінації». Текст та пояснення: https://www.equalityhumanrights.com/human-rights/human-rights-act/article-14-protection-discrimination?utm_source=chatgpt.com
- **Scherpe J. M., “The right ambit – Lady Hale and the limitations of Article 8”, 2021.** Досліджує обмеження та тлумачення ст. 8: https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09649069.2021.1953859?utm_source=chatgpt.com
- **Desmond A., “The Private Life of Family Matters: Curtailing Human Rights...”, 2018.** Аналізує, як ст. 8 і ст. 14 застосовуються в справах про сімейні зв'язки та міграцію. OUP Academic
- <https://academic.oup.com/ejil/article/29/1/261/4993230>
- **Article 8 ECHR and the “temporary turn” in European human rights law, May 2025.** Останні тенденції в практиці ст. 8. SAGE Journals: https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1023263X251338505?utm_source=chatgpt.com
- **Herring J., “A right to live without stigma? Examining negative stereotyping, negative messages and Article 8 of the European Convention on Human Rights”, 2024.** Аналізує зв'язок ст. 8 з дискримінацією та стигмою. Cambridge University Press & Assessment: https://www.cambridge.org/core/journals/legal-studies/article/right-to-live-without-stigma-examining-negative-stereotyping-negative-messages-and-article-8-of-the-european-convention-on-human-rights/4547278671E4481F7C9D479FE6953AC7?utm_source=chatgpt.com
- **Guide on Article 14 of the Convention (prohibition of discrimination) and Article 1 of Protocol No.12 (general prohibition of discrimination) — Офіційний підхід European Court of Human Rights.** Останнє оновлення 28.02.2025.: https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_14_art_1_protocol_12_eng?utm_source=chatgpt.com

Джерела:

- **Практика ЄСПЛ:**
- **Рішення ЄСПЛ у справі: "Marckx v. Belgium (1979):** [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-57534%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-57534%22]})
- **Рішення ЄСПЛ у справі: "Dudgeon v. the United Kingdom (1981):** <https://rm.coe.int/168059920d>
- **Рішення ЄСПЛ у справі: "Karner v. Austria (2003):** <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/pdf?library=ECHR&id=001-183979&filename=CASE%20OF%20KARNER%20v.%20AUSTRIA%20%E2%80%93%20Russian%20translation%5D%20summary%20by%20Development%20of%20Legal%20Systems%20Publ.%20Co%20.pdf&logEvent=False>
- **Рішення ЄСПЛ у справі: "E.B. v. France (2008):** <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/pdf?library=ECHR&id=001-117269&filename=CASE%20OF%20E.B.%20v.%20FRANCE%20-%20%5BRussian%20Translation%5D%20legal%20summary%20by%20the%20COE%2FEC%20HR.pdf&logEvent=False>
- **Рішення ЄСПЛ у справі: "L. and V. v. Austria (2003):** <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/pdf?library=ECHR&id=001-126173&filename=CASE%20OF%20L.%20AND%20V.%20v.%20AUSTRIA%20-%20%5BUkrainian%20Translation%5D%20summary%20by%20the%20Lviv%20Laboratory%20of%20Human%20Rights.pdf&logEvent=False>
- **Рішення ЄСПЛ у справі: "Hämäläinen v. Finland (2014):** <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/pdf?library=ECHR&id=001-153719&filename=CASE%20OF%20H%C3%84M%C3%84L%C3%84INEN%20v.%20FINLAND%20-%20%5BUkrainian%20Translation%5D%20by%20the%20COE%20Human%20Rights%20Trust%20Fund.pdf&logEvent=False>

**Дякую за
увагу!**